

АВТОРСЬКА КАЗКА ЯК ГЕНООДИНИЦЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОСТОРУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті аналізується авторська казка як особливий жанр, що відіграє роль у формуванні європейського літературного простору. Зокрема, аналізується її специфіка як геноодиниці, вплив на еволюцію літературних традицій, а також взаємодія з іншими жанрами. Акцентується увага на теоретичному розумінні цього жанру, її структурних та семантичних особливостях, що робить її незмінно актуальною в контексті європейської літератури.

Ключові слова: авторська казка, геноодиниця, європейський літературний простір, жанрова специфіка, літературні традиції, теоретичний аналіз, структурні особливості, семантика, еволюція жанрів.

The article analyzes the author's fairy tale as a special genre that plays a role in the formation of the European literary space. In particular, the specifics of the fairy tale as a genetic unit, its influence on the evolution of literary traditions, as well as interaction with other genres are analyzed. Attention is focused on the theoretical understanding of the fairy tale, its structural and semantic features, which makes it always relevant in the context of European literature.

Key words: author's fairy tale, geno-unit, European literary space, genre specificity, literary traditions, theoretical analysis, structural characteristics, semantics, genre evolution.

Твір у жанрі художньої літератури – це результат творчої діяльності письменника, що завжди відображає реальний світ через призму його особистого бачення. При створенні такого твору письменник будує власну поетичну реальність, яка поєднує об'єктивні та суб'єктивні елементи. Важливо відзначити, що це не завжди виключає використання фантастичних образів та умовностей, а також може включати елементи народної казки.

Процес впровадження народних оповідань в художній простір літературного твору характеризується особливою частотністю жанрового переосмислення. З одного боку, народна казка з її особливим образним сприйняттям світу стає однією з ключових джерел для створення різноманітних літературних жанрів, з іншого – вона втілюється в індивідуальній творчості письменника як самостійний літературний текст – переказ в літературному форматі [2, с. 134].

Цей жанр має різновиди: художній переказ, літературна казка за фольклорними мотивами, та власне авторська літературна казка.

Художній переказ – це адаптація вже існуючих фольклорних казок або історій, де автор переосмислює основну сюжетну лінію чи персонажів, вносячи в них свій особистий художній внесок.

Літературна казка за фольклорними мотивами – цей різновид являє собою твори, що базуються на традиційних фольклорних мотивах, але розроблені та адаптовані автором у новому, оригінальному вигляді.

Власне авторська літературна казка – це оригінальні твори, які були створені авторами від початку до кінця, без прямого використання фольклорних мотивів чи існуючих сюжетів. Вона відображає унікальний стиль, ідеї та креативний підхід конкретного автора, пропонуючи читачам новий, незвіданий світ, наповнений вигаданими персонажами, подіями та місцями [3].

Досвід української та західноєвропейської художньої практики показує, що розвиток літературної казки спочатку розпочався з прямого перенесення фольклорного жанру в авторську художню систему. Перші жанрові варіанти літературних казок включали в себе як художні перекази народних казок, так і створення казок за фольклорними мотивами.

Усі дослідники погоджуються з ідеєю, що вищим рівнем розвитку фольклорно-казкового жанру в літературному контексті є власне авторська літературна казка. У цьому жанрі автор будує світ і виражає свою екзистенційно-ціннісну позицію, не використовуючи при цьому фольклорних сюжетів [2, с. 135].

Літературні казки виникають переважно двома основними шляхами: перший - це вільна інтерпретація стандартних сюжетних схем народних казок; другий - це створення оригінальної сюжетної лінії, в яку широко впроваджуються чарівно-фантастичні елементи. За позицією О. Галича, літературна казка - це авторський художній твір, який може бути прозовим або віршованим і базується на фольклорних джерелах або цілком створений автором [1, с. 187]. Ця історія зазвичай є фантастичною і чарівною, розповідає про неймовірні пригоди вигаданих або вже відомих казкових героїв. У деяких випадках вона спрямована на молодших читачів і використовує надприродні чудеса як ключовий сюжетний елемент, що допомагає розкрити характери персонажів. [1, с. 283].

Один з перших відомих представників цього жанру – Шарль Перро, що працював у XVII столітті, зробив вагомий внесок у розвиток цієї літературної течії. Його казки, зокрема "Червона шапочка" "Спляча красуня" "Кіт у чоботах" стали класикою жанру.

У XIX столітті в Німеччині брати Грімм зібрали та опублікували збірник народних казок. Хоча багато з них були народними, їх підхід до адаптації та редагування текстів зробив ці твори особливими і відомими [5, с. 22].

Ще один представник цього жанру — Ганс Крістіан Андерсен. Його твори, такі як "Русалонька" "Снігова королева" чи "Гидке каченя" не просто розважають, але й носять глибокий моральний посил.

З розвитком авторської казки у Європі з'явилося багато авторів, які використовували жанр для коментування соціальних, політичних та культурних питань свого часу. Авторський фольклор став не просто розважальним матеріалом, але й засобом висловлення думок, ідеалів та критики [9, с. 95].

Літературна казка, на відміну від народної, більше зосереджена на індивідуальних авторських інтерпретаціях, ніж на усталених схемах. Основою структури казки завжди є наявність конфлікту. Він може мати як зовнішній, так і внутрішній характер. До того ж, авторська казка часто має більш складний та розгалужений сюжет порівняно з народною казкою [5, с. 23].

Авторський казковий твір відрізняється наявністю виразного авторського голосу, що проявляється у стилі оповіді, виборі тем, мотивів та символів, а також у поглядах автора на персонажів. Семантичний аналіз такої казки включає розгляд мотивів, які допомагають висловити глибокі ідеї та емоції; символів, що надають змісту багатогранності (дзеркало, як у "Сніговій королеві" може символізувати самопізнання або ілюзію; роза може бути символом краси, але й мінливості життя) та архетипів, давніх образів або символів, спільних для різних культур.

У процесі створення авторської поетичної реальності в літературній казці важливо розглядати проблему взаємодії різних образно-сугестивних рівнів у жанровій матриці цього твору. Особливу увагу слід приділити дискурсу гармонійної художньо-естетичної співдії між індивідуальним і колективним поетичними структурами, де кожний з цих рівнів має свої потенційні можливості в творчості [7, с. 13].

Важливо розуміти, що казкова література включає в себе різні жанрові ресурси, які можуть бути активовані в роботі автора. При цьому необхідно дотримуватися обережності і обмежувати використання цих ресурсів відповідно до жанрових правил. Вказувати на цю обмеженість можна за допомогою сюжетних елементів, наприклад, як у випадку чарівної палички, яка виконує лише обмежену кількість бажань, або черевичка, який перетворює лише одну героїню [4, с. 129].

З урахуванням цих аспектів можна стверджувати, що поетично-образна структура літературної казки представляє собою складну та гнучку систему, де семантичні і образні елементи можуть розвиватися і виявляти свої жанротворчі можливості за певних умов "свободи" і творчого виразу автора. Співіснування і взаємодія цих компонентів у літературних історіях створюють гармонійний синтез, який забезпечує як оригінальність твору, так і його зв'язок із фольклорною традицією жанру, та допомагають підтримувати баланс і гармонію в усьому творі [2].

Авторська казка відіграла роль у формуванні європейської літератури наступних поколінь. Вона дозволила авторам експериментувати з формою та змістом, відходячи від традиційних наративних структур [10].

Ганс Крістіан Андерсен, наприклад, використовував казку як форму для коментування соціальних та моральних питань свого часу. Його твори, такі як "Русалонька" чи "Снігова королева", є не просто розважальними історіями, а глибокими алегоріями на теми любові, жертви та пізнання світу.

В інших випадках, авторське оповідання служить інструментом для критичного аналізу суспільства. Оскар Вайльд у своїх казках, таких як

"Щасливий принц" та «Гранатовий будиночок», піддавав критиці соціальні нерівності та поверховість моралі вікторіанської Англії [9, с. 95].

Отже, цей жанр не лише зберігає культурно-історичну спадщину, але й служить майданчиком для інноваційних літературних експериментів, відображаючи динаміку соціокультурних процесів. Цей жанр відіграє ключову роль у взаємодії міжкультурних діалогів, відкриваючи нові горизонти для творчого самовираження та міжкультурної взаємодії [7, с. 15].

Потенціал літературної казки ще далеко не вичерпано. Перспективи подальших досліджень можуть включати глибше вивчення впливу глобалізації на розвиток цього жанру, аналіз транснаціональних та транскультурних аспектів авторських казок, а також вивчення їх впливу на сучасні літературні тенденції. Також актуальним залишається дослідження механізмів, які роблять ці твори ефективним інструментом соціокультурної комунікації та естетичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: Підручник. Київ: Либідь., 2001. 486 с
2. Горбонос О. Жанр літературної казки як діалектична єдність літературних та фольклорних традицій. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. 2017. № 263. С. 134–141.
3. Горбонос О. Літературна казка: сучасний теоретичний аспект URL: <https://web.archive.org/web/20180312144146/http://philology.knu.ua/files/library/folklore/38/9.pdf> (дата звернення 20.09.2023)
4. Гарачковська О. Жанр казки в дослідницькому дискурсі. Київська старовина. 2007. № 6. С. 129-137.
5. Гришук В. В. Літературна казка: становлення і розвиток жанру. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. 2013. Вип. 1. С. 22–27.
6. Копистянська Н. Х. Відмінність у хронотопі фольклорної і літературної казки. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів, 2005. С. 87–92.
7. Проценко Ю. В. Літературна казка як елемент мистецької культури. Мова та культура. Вип. 8. Том VI. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2005. 389 с
8. Українська літературна енциклопедія : У 5 т. Т. 2. К., 1990. С. 374.
9. Яриш Ю. У світі казки: Літературно-критичний нарис. К.: Рад. письменник, 1975. 144 с.
10. Літературна казка URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Літературна_казка (дата звернення 20.09.2023)

Науковий керівник кандидатка філологічних наук, доцентка Горбонос О. В.